

Skeptikerns bokhylla

Denna gång ska vi ta upp några böcker som behandlar pseudovetenskap med anknytning till döden.

Den spiritistiska rörelsen som tog fart år 1848 med systarna Fox' andeknackningar har gett upphov till en omfattande litteratur, också en hel del kritiska verk. En god presentation på svenska av spiritismens historia är Efraim Briem, Spiritismens historia. Den kom ut 1922, men det är ingen större olägenhet eftersom den klassiska spiritismen tog slut ungefär då.

Ruth Brandon, The Spiritualists, kom ut 1983. Den ger en betydligt mer insiktsfull skildring av spiritismen än vad Briem åstadkom. Brandon berättar en hel del om de metoder som medierna använde för att framkalla olika fysiska seansrumsfenomen. Dessutom tränger hon in en del i psykologin bakom fenomenen, både de lurandes och de lurades psykologi.

Brandons bok är den bok om spiritismen jag vill rekommendera i första hand. Vill man stifta bekantskap med de metoder som användes för att framkalla olika seansrumsfenomen, är dock de böcker mest givande som utkom då spiritismen hade sina glansdagar. Den anonymt

utgivna Confessions of a Medium (1882), skriven av Chapman, är både upplysande och mycket roande. Författaren gick i lära som assistent hos ett medium, och lärde sig det mesta av yrkets hemligheter. Sedan hoppade han av, och skrev denna bok som avslöjar både yrkeshemligheterna och umgängesformerna mellan medier. (Då det bara var medier närvarande, och inga "vanliga" spritister, behövde man inte upprätthålla skenet av att det fanns några äkta andefenomen i seansrummen.)

Den störste avslöjaren av det spiritistiska skojeriet var trollkonstnären Harry Houdini. Flera av hans böcker om trolleri innehåller uppgifter om mediernas metoder, bl a Houdini on Magic (utg av WB Gibson och MN-Young, 1953). Houdini skrev också en bok om sina erfarenheter av spiritism, A Magician Among the Spirits.

Den mest fullständiga uppräknningen av spiritistiska mediernas metoder finns i Hereward Carrington, The Physical Phenomena of Spiritualism, som utkom 1908. Boken består huvudsakligen av en nästan encyklopedisk genomgång av fenomen och hur de kan framkallas. Den avslutas dock av en serie redovisningar av mediefenomen

som Carrington ansåg vara äkta. Hans godtrogenhet i detta avsnitt är svår att förstå när man tagit del av hans rika kunskaper om lurendrejeriet inom branschen.

Ett par skandinaviska skeptiska böcker från spiritismens glansperiod bör också nämnas. Karl av Geijerstam gav år 1892 ut boken Modern vidskepelse, som bl a tar upp några exempel på spiritistiskt skojeri i Sverige. Dansken Alfred Lehmann utgav flera kritiskt granskande skrifter om spiritismen, bl a Spiritismen og dens saakaldte beviser (1921),

Spiritismen har aldrig hämtat sig efter de många avslöjandena vid 1900-talets början. Däremot har s k nära döden-upplevelser fått stor uppmärksamhet under senare år. Det finns en utmärkt bok om dessa och snarlika fenomen, Susan J Blackmore, Beyond the Body. An Investigation of Out-of-the-body Experiences (1982). Författaren trodde från början att dessa fenomen var äkta, men när hon ägnat dem grundliga vetenskapliga studier kom hon på andra tankar.

Sven Ove Hansson

Rättelse om kreationismen

Ett stycke i Ola Inghes artikel om kreationismen föll tyvärr bort i förra numret av Folkvett. Läsaren fick därigenom det felaktiga intrycket att sista stycket i artikeln handlade om USA, medan det i själva verket handlade om Sverige. Här återges artikelns två sista stycken:

Det stora internationella inflytande som många amerikanska frikyrkor idag har har medfört en viss aktivering av creationistiska grupper i många länder. I Sverige, där creationism länge haft ett fäste i en del frikyrkor, har en del av den amerikanska litteraturen översatts och bidragit till en viss nytändning av frågan i en del religiösa kretsar, både inom frikyrkor och i lågkyrkliga delar av Svenska Kyrkan.

Det är dock svårt att se hur rörelsen skulle kunna tränga utanför de aktivt troendes skara. Förekomsten av religionskunskapsundervisning torde tillfredsställa de flestas krav på att få frågan belyst från flera håll än den etablerade vetenskapens. Utan någon konkret skol- eller annan kulturpolitisk fråga att mobilisera kring torde creationisterna i likhet med andra här förekommande pseudovetenskaper i huvudsak vara hänvisade till en relativt steril idékamp, t ex genom infiltration av studieförbundsverksamhet o dyl.